

Pantajalkaiset – mielekkään elämän narratiivit valvontarangaistuksen suorittajien kertomana

Petri Vähäkangas

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Artikkelimuotoinen

Syyslukukausi 2022

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vähäkangas, Petri. 2022. Pantajalkaiset - mielekkään elämän narratiivit valvontarangaistuksen suorittajien kertomana. Erityispedagogiikan pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 41 sivua.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin neljän valvontarangaistuksen suorittajan yhden kysymyksen haastatteluun kertomia vastauksia narratiivisesti. Tutkittavien kertomuksista etsittiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin, mitä mielekkään elämän perustarpeita tutkittavat tavoittelevat, millaista reittiä kulkien tutkittavat ovat syyllistyneet rikoksiin sekä millaisia sisäisiä ja ulkoisia esteitä tutkittavilla on tavoittelemiinsa perustarpeisiin pääsemisen tiellä. Aineisto pelkistettiin käyttäen Greimasin aktanttianalyysiä.

Tutkittavat tavoittelivat rikoksetonta elämää ja hyvinvointia, yhteenkuuluvuutta perheen ja läheisten kanssa, toimijuutta, pystyvyyttä työssä sekä yhteiskuntaan liittymistä. Aktanttimallin mukaisina vastustajina ja ulkoisina esteinä mielekkäälle elämälle olivat ajo-oikeuden puute ja vankilaan joutuminen. Vastustajina ja sisäisinä esteinä olivat päihteiden käyttöön altistava entinen kaverialue ja huono ongelmien sietokyky. Aktanttimallin mukaisia auttajia olivat läheiset, päihdehoito, vertaistuki ja joustava valvoja Rikosseuraamuslaitoksella. Mielekkään elämän mallin mukaiset rikokseen syyllistymisen reitit olivat tutkitavilla epäsuoria ja suoria.

Mielekkään elämän mallin avulla pystyttiin selittämään rikoksiin syyllistymisen reittiä sekä valvontarangaistuksen suorittajien perustarpeiden tavoittelua. Mielekkään elämän mallin perusolettamuksista tarvitaan lisää tutkimusta.

Asiasanat: valvontarangaistus, narratiivisuus, mielekkään elämän malli, aktanttianalyysi, yhdyskuntaseuraamukset

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
1.1 Yhdyskuntaseuraamukset, sähköinen valvonta ja valvontarangaistus..	5
1.2 Mielekkään elämän malli.....	9
1.3 Tutkimustehtävä	14
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
2.1 Tutkittavat ja aineiston keruu	16
2.2 Aineiston analyysi.....	17
3 TULOKSET	20
3.1 Hyvinvointi, rikokseton elämä	20
3.2 Yhteenkuuluvuus; perhe-elämä, lapset ja lemmikit	23
3.3 Toimijuus	24
3.4 Pystyvyys työssä	25
3.5 Yhteiskuntaan liittyminen	26
3.6 Esteet mielekkäälle elämälle.....	27
3.7 Yhteenvedoa tuloksista	27
4 POHDINTA	29
4.1 Tutkimuksen eettisyys	29
4.2 Yhteys erityispedagogiikkaan.....	29
4.3 Tulosten pohdintaa	30
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Tallennumme päivittäin tietämättämme lukuisiin tallennuskameroihin ja ihmisten sosiaalisen median päivityksiin. Taskussamme oleva älypuhelin paikantaa koko ajan missä olemme ja kertoo meille illalla montako askelta olemme päivän aikana ottaneet. Haluamme myös itse kytkeä itsemme älykellolla tai -sormuksella tiiviimmin hyvinvointiamme tarkkailevaan sovellukseen. Sovellus antaa meille palautetta jopa unemme laadusta. Miksi emme siis myös valvoisi rikoksentekijöitä sähköisesti. Se olisi kustannustehokasta, koska ei tarvitsisi rakentaa kalliita vankiloita eikä palkata niihin henkilökuntaa.

Suomessa otettiin käyttöön uusi yhdyskuntaseuraamus valvontarangaistus 1.11.2011 alkaen. Valvontarangaistuksen suorittajien päivittäiseksi määräksi arvioitiin lain esitöissä noin 130–140 henkilöä (HE 17/2010, s. 23). Tästä tavoitteesta on jääty ja suorittajien määrä on ollut Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen (2021, s. 43) perusteella vuosina 2012–2021 keskimäärin 38 henkilöä päivittäin. Lähteenmäki (2019, s. 38–39) arvioi, että valvontarangaistus onkin jäänyt marginaaliseen asemaan eikä sitä myöskään tunneta hyvin. Leinosen ym. (2020, s. 220) yhdyskuntaseuraamusten käyttöä selvittäneen tutkimuksen mukaan tuomarit ja syyttäjät eivät tunne valvontarangaistuksen sisältöä ja vaativuutta eivätkä näe sitä vankeuteen verrannollisena seurauksena. Linderborgin ja Leinosen (2021, s. 50–52) tutkimuksen johtopäätösten mukaan yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen täysimääräinen käyttö edellyttäisi monipuolisempaa ammatillista kommunikaatiota ja lähestymistapaa rikosoikeuden eri ammattiryhmien välillä.

Tässä tutkimuksessa annetaan valvontarangaistuksen suorittajien kertoa omalla äänellään valvontarangaistuksen suorittamisesta ja siihen johtaneista tapahtumista. Suorittajien kertomuksista etsitään mielekkään elämän mallin mukaisia perustarpeiden tavoittelua ja tavoittelun esteitä. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi mielekkään elämän mallin mukaista rikoksiin syyllistymisen reittiä.

1.1 Yhdyskuntaseuraamukset, sähköinen valvonta ja valvontarangaistus

Lappi-Seppälän (2013, s. 28–29) mukaan yhdyskuntaseuraamusten käytön laajentamisen taustalla 1990-luvun lopulla oli 1960-luvulla alkanut vankilakritiikki. Lappi-Seppälän (emt.) mukaan Suomessa uudistettiin rikosten seuraamusjärjestelmää 1990-luvulla muista Pohjoismaista saatujen kokemusten perusteella (ks. myös Rautniemi 2012, s. 15–18). Kalliille ja tehottomalle vankeudelle haluttiin kehittää vaihtoehtoja. Ehdottomalle vankeudelle vaihtoehtoista yhdyskuntapalvelua oli harkittu jo 1970-luvulla Englannista saadun mallin mukaisesti, mutta sitä ei lähdetty edistämään Suomessa vielä tuolloin. Yhdyskuntapalvelua kokeiltiin Suomessa vuosina 1992–1996, jonka jälkeen se vakinaistettiin hallituksen esityksen mukaan vuonna 1997 osaksi rangaistusvalikoimaa (HE 144/1996 vp). Lyhyempien alle kahdeksan kuukauden ehdottomien vankeusrangaistusten vaihtoehdoksi tuli niiden suorittaminen yhdyskuntapalveluna. Yhdyskuntapalveluun sisältyi palkatonta työntekoa sekä mahdollisesti päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja (Rautniemi 2009, s. 18; Laki yhdyskuntapalvelusta 1055/1996, 1§; Leinonen ym. 2020, s. 36). Linderborgin (2011, s. 82–86) mukaan kriminaalipoliittinen painopiste muuttui Suomessa 1990-luvulla hyvinvointivaltiolliseen suuntaan ja yhdyskuntaseuraamuksista haluttiin tehdä uskottavia ja kuntouttavia rangaistuksia. Linderborgin (2015, s. 243–244) arvion mukaan uskottiin yhdyskuntapalvelun ja myöhemmin valvontarangaistuksen aiempaa pelkkää valvontaa vaativampina seuraamuksina myös ehkäisevän uusintarikollisuutta paremmin ja edistävän siten tuomittujen kiinnittymistä yhteiskuntaan.

Suomessa haluttiin Mäkipään ja Danielssonin mukaan 2000-luvun puolivälin jälkeen ottaa käyttöön sähköistä valvontaa rikoksiin syyllistyneiden valvonnan apuna kansainvälisen mallin mukaisesti (Mäkipää 2013, s. 451–460; Danielsson & Mäkipää 2012, s. 1–7). Mäkipään (2013, s. 460–468) mukaan sähköisellä valvonnalla pyrittiin kontrolloimaan vankilukua, vähentämään ehdottomaan vankeusrangaistukseen liittyviä haittoja, tukemaan valvottavaa ja edistämään rikoksiin syyllistyneiden yhteiskuntaan sopeuttamista, vähentämään uusintari-

kollisuutta ja tehostamaan valvontaa. Sähköistä valvontaa kokeiltiin aluksi vankeuslain uudistuksen yhteydessä. Vankeuden viimeiset kuusi kuukautta voitiin suorittaa valvotussa koevapaudessa, jossa vankia valvottiin sähköisesti ja muilla tavoin; kuten päivittäisellä yhteydenpitovelvoitteella vankilaan (HE 263/2004 vp., Vankeuslaki 767/2005, Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006). Ensimmäiset vangit pääsivät koevapauteen lokakuussa vuonna 2006. Koevapaudessa vangilla tuli olla asunto sekä viikoittainen toimintavelvollisuus kuten työ, opiskelu tai työharjoittelu. Vangin tuli myös sitoutua päihdeettömyyteen. Joissakin avovankiloissa otettiin käyttöön sähköinen valvonta vuonna 2011 (Mäkipää 2013 s. 456–457).

Sähköisen valvonnan käyttöä rikosseuraamuksena haluttiin laajentaa muihinkin kuin vankeihin. 2000-luvulla tuotiin uudeksi vankeudelle vaihtoehdokseksi rangaistusmuodoksi kotona suoritettava valvontarangaistus, joka sijoituu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin (Mäkipää 2013, s. 457; Majanen 2012, s. 135–146; Lappi-Seppälä 2013, s. 29–30, 35–36; Kurtto 2012, s. 171–191). Valvontarangaistusta perusteltiin lain esitöissä toisaalta vankeusrangaistukseen liittyvillä ongelmilla ja toisaalta kustannussyillä. Hallituksen esityksen (HE 17/2010 vp.) mukaan uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksentekijän yhteiskuntaan sopeuttamisen tavoitteisiin päästään parhaiten kuntouttavien toimin vapaudessa. Tärkeimmät syyt lain säätämislle vaikuttavat kuitenkin olleen taloudelliset seikat – se, miten kalliiksi rikoksentekijän vankilarangaistus tulee.

Lappi-Seppälän (2013, s. 35–36) ja Leinosen ym. (2020, s. 38) mukaan valvontarangaistuksesta haluttiin tehdä myös Ruotsin mallin mukaista sopimushoitoa. Yhdyskuntapalvelut keskeytyivät usein suorittajan päihdeongelmien takia ja vaihtoehdoksi vankilaan joutumiselle haluttiin tuoda mahdollisuus suorittaa seuraamus päihdehoidossa. Sopimushoitotoimikunnan (2002) mietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella laadittiin virkamiesvalmisteluna hallituksen esitys laista, jota ei koskaan viety eduskunnan käsittelyyn. Lappi-Seppälä arvelee syynä olleen sopimushoidon kustannukset ja hoidon sekä tuomitun vankeusrangaistuksen yhteismittaamisen vaikeus. Valvontarangaistukseen jäi kuitenkin sopimushoidollinen elementti ja valvontarangaistuksen toimintavelvoite voi olla

"sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, laitoksessa tai avohoitona toteutettavaa hoitoa" (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015, 41 §).

Kotiaresti sähköisessä valvonnassa kuulostaa modernilta ja ihmislähtöiseltä tavalta suorittaa oikeuden tuomitsema rikosseuraamus. Tiukka päihdevalvonta ja päivien tarkka aikataulutus tukee sellaisia asiakkaita, joilla ei ole selkeää päi-värytimiä. Toisaalta työssäkäyvä tai opiskelija säilyttää työ- tai opiskelupaik-kansa ja sosiaaliset suhteensa.

Valvontarangaistus on verrattain uusi rikosseuraamus ja sitä koskeva laki tuli voimaan 1.11.2011. Laki kumottiin vuonna 2015 uudella säädöksellä, jossa yhdistettiin aiemmin erillisinä olleet säädökset yhdyskuntapalvelusta, valvontarangaistuksesta sekä ehdonalaisesti vankilasta vapautuneiden valvonnasta yhden säädöstekstin alle (HE 215/2014 vp, Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015). Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden mittaisen ehdottoman vankeuden sijaan. Valvontarangaistukseen tuomittu asuu kodissaan, häntä valvotaan rangaistuksen aikana sekä sähköisesti teknisin välinein että muilla tavoin. Valvontarangaistukseen kuuluu ehdoton päihhteettömyys. Päihhteettömyysvalvontaa sekä kotikäyntejä tekevät alueelliset tukipartiot. Valvontarangaistus tuomitaan yleensä, jos rikoksesta epäilty on jo tuomittu aiemmin usein yhdyskuntapalveluun, tai se voidaan tuomita yhdyskuntapalvelun keskeydyttyä muuntorangaistuksena (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 39 §).

Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää ennen tuomion antamista Rikosseuraamuslaitokselta valvontarangaistuksen seuraamusselvityksen. Seuraamusselvityksestä säädetään tarkemmin Valtioneuvoston asetuksessa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (2015, 4 §). Seuraamusselvityksessä kuullaan rikoksesta epäilyä ja selvitetään hänen sopivuuttaan seuraamukseen suorittamiseen. Sopivuutta selvitetään myös viranomaistiedoista (mm. rikosrekisteri, Väestötietojärjestelmä, Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmät, poliisiasiain tietojärjestelmä, sosiaali- ja terveystoimen tietojärjestelmät, erityisesti päihdehoito ja lastensuojelu) sekä muista tietolähteistä asiakkaan luvalla (työpaikka, opiskelu-

paikka, kolmannen sektorin toimijat). Lisäksi seuraamusselvityksessä tarkastetaan asunnon sopivuus valvontarangaistuksen suorittamiseen, pyydetään samassa asunnossa asuvilta täysi-ikäisiltä suostumus valvontarangaistuksen suorittamiseen yhteisessä asunnossa sekä selvitetään alle 18-vuotiaan mielipide yhdessä lastensuojelun kanssa. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa on säädetty oma laki (1301/2021), joka määrittelee millaista tietoa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi saada ja miten sitä käsitellään.

Suomessa on tutkittu jonkin verran valvontarangaistusta lähinnä opinnäytetöissä. Lähteenmäki (2021, s. 173–176) on vielä julkaisemattoman väitöskirjatutkimuksensa osana haastatellut valvontarangaistukseen tuomittuja. Haastatelluissa tuomitut ovat kertoneet laajasti omasta rikollisesta toiminnastaan ja toiveistaan muuttaa elämäntapaansa. Ryöpyyn ja Hanhikosken (2013, s. 64) haastattelemat valvontarangaistuksen suorittajat kertoivat, että seuraamuksella on ollut positiivisia vaikutuksia heidän elämäänsä ja pyrkimyksiinsä välttää rikosten uusimista. Heikkilän (2018, s. 51–55) havainto oli, että perheen sosiaalinen tuki ja kontrolli tukevat rangaistuksen suorittamista. Lisäksi vaikka valvontarangaistus rajoittaa tutkittavien elämää, niin siihen kuuluva päihteettömyyden valvonta ja aikataulujen laadinta tukevat perhettä eikä sitä koeta liian rajoittavana. Virtala ym. (2017, s. 33–35) havaitsivat, että valvontarangaistuksen suorittajat kokivat saamansa tuen yksilöllisenä ja joustavana. Aikataulujen suunnitelmallisuus piti vuorokausirytmän säännöllisenä ja arjen sujuvana, mikä lisäsi hyvinvointia yhdessä valvontarangaistuksen suorittamiseen kuuluvan päihteettömyyden vaatimuksen kanssa. Kuha (2014, s. 74–76) arvioi valvontarangaistuksen tukevan valmiuksia rikoksettomaan elämään yksilöllisten suunnitelmien avulla. Lisäksi valvontarangaistuksen suorittajan sosiaaliset suhteet säilyvät ja se säästää myös yhteiskunnan kustannuksia verrattuna ehdottomaan vankeuteen.

Rikosseuraamuslaitos on toteuttanut säännöllisiä laatumittauksia kolmen vuoden välein alkaen vuodesta 2016. Linderborgin ym. (2020, s. 77) raportin mukaan laatumittaukseen vuonna 2019 vastanneista 65 % oli täysin tai lähes samaa mieltä, että valvontarangaistus oli auttanut heitä pysymään erossa päihteistä. Kotikäyntien toteuttamisesta asiallisesti olivat täysin tai lähes samaa mieltä 91 % vastanneista. Vapaa-ajan toimintojen huomioimisesta riittävästi olivat täysin tai

lähes samaa mieltä 91 % vastanneista. Vastaajista 70 % oli täysin tai lähes eri mieltä, että valvontarangaistus oli rajoittanut huomattavasti heidän perhe-elämäänsä.

1.2 Mielekkään elämän malli

Mielekkään elämän malli (Good Lives Model; GLM) on Wardin ym. kehittämä asiakkaan vahvuuksiin ja voimavaroihin perustuva kokonaisvaltainen kuntoutusteoreettinen viitekehys (Purvis, Ward & Willis 2011; Ward 2002, 2011; Ward & Fortune 2013, 2016; Ward & Maruna 2007; Ward, Yates & Willis 2012). Mielekkään elämän malli syntyi Wardin & Fortunen (2013, s. 30; 2016, s. 190–191) mukaan osin kritiikkinä pelkkiin riski- ja tarvearvioihin (RNR) perustuvia, yksipuolisina pidettyjä kuntoutuskäytäntöjä vastaan. Mallin juuret ovat Wardin ja Marunan (Ward 2011, s. 41; Ward & Maruna 2007, s. 108–110) mukaan positiivisessa psykologiassa. Se pyrkii säilyttämään perinteisten lähestymistapojen ansiot samalla, kun se saa osallistujat aktiivisesti mukaan kuntoutusprosessiin ja edistää rikollisuuden torjumista. Mielekkään elämän mallin kaltaisten vahvuussuuntautuneiden kehysten tavoitteena on hyödyntää rikoksentekijöiden ydinsitoumuksia sekä kykyä käyttäytymisen muutosprosessissa ja siten vähentää riskejä sekä lisätä heidän mahdollisuuksiaan saavuttaa parempi elämä (Willis & Ward 2013, s. 305). Ward (2011, s. 41) tähdentää, että mielekkään elämän malli on vahvuuksiin perustuva lähestymistapa, koska se vastaa rikoksentekijöiden ydintoiveisiin ja etuihin. Mallin tavoitteena on tarjota sisäiset ja ulkoiset resurssit palkitsevaa ja rikoksetonta elämää varten.

Mielekkään elämän mallin perusolettamus on, että kaikki ihmiset tavoittelevat tiettyjä perustarpeita (*primary human goods*) mutta tarpeiden painotukset vaihtelevat yksilöllisesti riippuen henkilön arvoista ja elämän päämääristä (Purvis, Ward & Willis 2011, s. 6; Ward & Maruna 2007, s. 107–141). Purvis ym. nimeävät yksitoista ihmisen perustarvetta, jotka esitellään taulukossa 1 (Purvis ym. 2011, 7; ks. myös Fortune, Ward & Mann 2015, s. 649–651; Ward & Fortune 2013, s. 35–36; Ward & Maruna 2007, s. 112–113). Näihin yhteentoista perustarpeeseen

pääsemisessä voi Wardin ym. (2012, s. 98) mukaan olla ulkoisia tai rikoksentekijästä itsestään johtuvia sisäisiä esteitä. Esteet ovat yleensä kriminogeenisiä riskitekijöitä (Purvis ym. 2011, s. 9).

Taulukko 1

Mielekkään elämän perustarpeet (Purvis, Ward & Willis 2011, s. 7; Fortune, Ward & Mann 2015, s. 649–651; Ward & Fortune 2013, s. 35–36; Ward & Maruna 2007, s. 112–113)

Mielekkään elämän osa-alue	Sisältö(määritelmä)
Hyvinvointi	fyysinen, psyykinen ja seksuaalinen hyvinvointi terveellisessä elinympäristössä
Tietämys	ihmisen luontainen halu ymmärtää itseään ja erityisesti itselle tärkeitä asioita, muita ihmisiä ja elinympäristöä
Pystyvyys vapaa-ajalla	osaamisen ja kyvykkyyden ilmaisemista harrastuksissa
Pystyvyys työssä	osaamisen ja kyvykkyyden ilmaisemista työelämässä ja ammattitaidon kehittämistä
Toimijuus/Autonomia	mahdollisuus asettaa omat tavoitteet ja vaikuttaa omiin asioihin muiden puuttumatta, hallinnan tunne
Mielenrauha	mahdollisuus emotionaaliseen itsesääntelyyn ja kykyyn saavuttaa henkinen tasapaino
Yhteenkuuluvuus	yhteys muihin ihmisiin; läheiset ja perhe sekä muut ystävät ja tuttavat
Yhteisöllisyys	yhteys laajemmin sosiaalisiin ryhmiin jotka jakavat samat mielenkiinnon kohteet ja arvot; liittyminen osaksi ympäröivää yhteiskuntaa
Tarkoitus	elämän sisällön ja merkityksellisyyden löytäminen; elämän tarkoitus ja arvot
Onnellisuus	tyytyväisyys omaan itseen ja elämään, seksuaalinen nautinto

Luovuus	mahdollisuus ilmaista luovuutta itselle ominaisella tavalla
---------	---

Toissijaiset tarpeet (*secondary goods*) ovat Purvisin ym. (2011, s. 7) ja Wardin & Fortunen (2013, s. 36) mukaan konkreettisia keinoja, joita ihmiset käyttävät ensisijaisten tarpeiden saavuttamiseksi. Van Damme ym. (2017, s. 180) painottavat nuoria rikoksiin syyllistyneitä naisia koskevassa tutkimuksessaan, että henkilön sisäiset voimavarat ja ulkoiset olosuhteet vaikuttavat oleellisesti siihen, käyttääkö hän sosiaalisesti hyväksyjä keinoja vai turvautuuko hän sosiaalisesti sopimattomiin keinoihin saavuttaakseen ensisijaisia tarpeitaan. Purvis ym. (2011, s. 7) tähdentävät, että mielekkään elämän malli painottaa ihmisten toimintaa kohti tavoitetta eikä jonkin asian välttämistä kuten riskien minimointiin pyrkivät kuntoutuskäytännöt.

Mielekkään elämän mallissaan Purvis ym. (2011, s. 8–10) määrittelevät neljän tyyppisiä vaikeuksia tai ongelmia, joita ihmisillä voi olla elämäntavassaan tai elämänsuunnitelmassaan. Ne ovat ulkoisia esteitä tai sisäisen kyvykkyyden puutteita muodostaa ja muokata hyvän elämän mallia muuttuvissa elämäntilanteissa (*lack of capabilities*), laajuuden puuttuminen hyvän elämän suunnitelmassa (*lack of scope*), ongelmalliset tai sopimattomat keinot ensisijaisten tarpeiden tavoittelussa (*means*) ja ensisijaisten ja toissijaisten tarpeiden välinen ristiriita tai epä johdonmukaisuus (*conflict or lack of coherence*). Ulkoisia esteitä voivat olla esimerkiksi mielenterveys- tai päihdepalvelujen saamisen vaikeus. Sisäisiä esteitä voivat olla kognitiiviset tiedon ja osaamisen puutteet, psykologiset motivaation ja minäpystyvyyteen liittyvät puutteet tai käyttäytymiseen liittyvät ongelmat, jotka rajoittavat yksilön kykyä. Kyvykkyydelle työssä voi olla sisäisenä esteenä esimerkiksi puuttuva pätevä koulutus tai oppimisvaikeudet. Laajuuden puuttuminen tarkoittaa sitä, että henkilö ei tavoittele laaja-alaisesti kaikkia yhtätoista perustarvetta. Usein laajuuden puuttuminen johtuu puutteellisista kyvyistä, kuten sosiaalisista taidoista. Henkilö voi jättää tavoittelematta itseensä tai sosiaaliseen elämäänsä liittyviä perustarpeita ja se voi vaikuttaa psyykkiseen toimintakykyyn ja onnellisuuteen yleensä. Esimerkkinä sopimattomista keinoista

Purvis ym. (2011, s. 8) mainitsevat läheisyyden etsimisen kohdentamalla seksuaalisen halun alaikäisiin lapsiin.

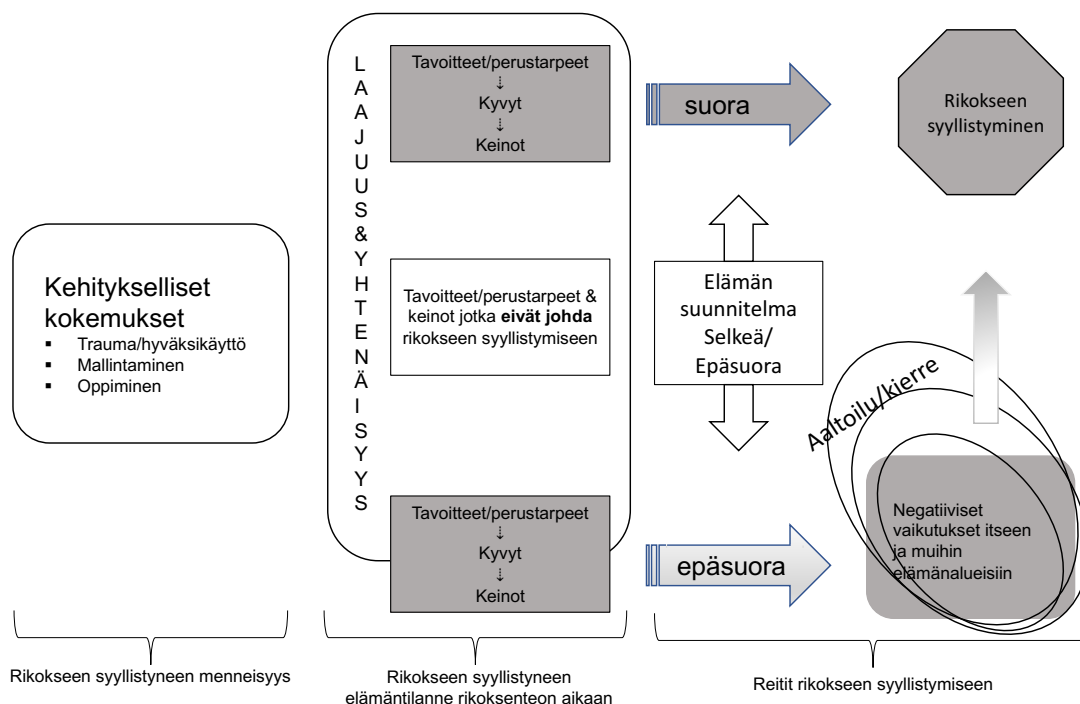
Purvis ym. tarkastelevat (2011, s. 8–10) myös tarpeiden ristiriitaa horisontaalisesti ja vertikaalisesti. Horisontaalisessa ristiriidassa henkilö voi tavoitella yhtä aikaa samanarvoisesti yhteenkuuluvuuden tunnetta läheisessä intiimissä suhteessa ja samaan aikaan toimia hyvin itsenäisesti ja autonomisesti. Vertikaalisesta ristiriidasta on kyse esimerkiksi silloin kun ihminen tavoittelemien perustarpeiden arvojärjestys on ristiriidassa; henkilö voi tavoitella toisaalta läheistä yhteenkuuluvuuden tunnetta läheisessä ihmissuhteessa ja samaan aikaan tekee vaativaa työtä sekä pitkiä työpäiviä. Purvis ym. (2011, s. 10) korostavat, että ensisijaisten tarpeiden tärkeysjärjestys lähtee aina ihmisestä itsestään ja esimerkissä mainittu työelämän ja läheisen suhteen yhtensovittaminen voi vähentää onnellisuutta, mikäli pystyvyyden tavoittelu työssä vaikeuttaa tai estää läheisen ihmissuhteen ylläpitämistä tyydyttävällä tavalla.

Purvis ym. (2011, s. 10–13, 24–26) esittelevät mielekkään elämän mallin pohjalta teoreettisen kehikon sille miksi syyllistytään rikoksiin. Rikoksiin syyllistymiseen vaikuttaa menneisyyden kokemukset. Lapsuudessa tai nuoruudessa on voitu kokea traumoja ja hyväksikäyttöä tai rikollinen käyttäytyminen voi olla opittua. Rikokseen syyllistyvän henkilön ensisijaisten tarpeiden laajuus ja yhteensopivuus voivat olla ristiriidassa. Rikoksentekijältä puuttuu kykyjä ensisijaisten tarpeidensa tavoittelussa ja hän käyttää epäsopivia keinoja päästäkseen tavoitteeseensa. Tätä reittiä Purvis ym. (emt) nimittävät suoraksi reitiksi rikoksiin syyllistymiseen.

Rikoksentekijällä voi olla myös ensisijaiset tarpeet ja niiden laajuus tasapainossa. Hänellä voi olla kykyä ja hänen käyttämänsä keinot tavoitteisiinsa pääsemiseen ovat sopivia. Hänen elämäntilanteensa voi kuitenkin muuttua ja hänelle voi syntyä spiraalimainen kehä, jossa häneen itseensä kohdistuu negatiivisia vaikutuksia ja hän syyllistyy rikokseen. Tätä reittiä Purvis ym. (emt.) kutsuvat epäsuoraksi reitiksi rikoksiin syyllistymiseen. Suoraan tai epäsuoraan rikoksiin syyllistymiseen vaikuttaa myös rikoksentekijän elämänsuunnitelma. Koko mielekkään elämän mallin mukaiset rikokseen syyllistymistä kuvaavat reitit on koottu kuvioon 1.

Kuvio 1

Rikokseen syyllistymisen reitit mielekkään elämän mallin mukaan (Purvis, Ward, Willis 2011, s. 24) suom. Petri Vähäkangas

Mielekkään elämän mallin pohjalta on kehitetty erityisesti seksuaalirikoksiin syyllistyneiden kuntoutusta (Ward & Gannon 2006). Chun ym. (2015) nuoria singaporelaisia seksuaalirikollisia (n=168) koskevan tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että rikokseen syyllistyessään nuoret tavoittelivat mielekkään elämän mallin mukaista nautintoa, läheisyyttä ja sisäistä rauhaa. Barnettin ja Woodin (2008) tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että seksuaalirikollisilla (n=42) on taipumus kokea ongelmia perustarpeiden priorisoinnissa ja laajuudessa.

Taylor (2017) on tutkinut miten murtovarkauksiin syyllistyneet selittävät rikollista käyttäytymistään ja kuinka siihen voitaisiin vaikuttaa mielekkään elämän mallin tarkastelun avulla. Hänen näkemyksensä mukaan kuntouttavien toimien tulee keskittyä kehittämään yksilön valmiuksia, taitoja ja mahdollisuuksia elää täyttä ja merkityksellistä elämää. Van Damme ym. (2017, 2021) ovat tutkineet nuorten rikoksiin syyllistyneiden naisten kuntoutusta mielekkään elämän mallin

mukaisilla käsitteillä. Van Dammen ym. (2021) seurantatutkimus osoitti, että vaikka nuorten naisten elämässä oli edelleen ulkoisia ja sisäisiä esteitä tavoittelujen perustarpeiden täyttämiseksi, huomattiin merkittäviä parannuksia mm. heidän perustarpeidensa laajuudessa ja tarpeidensa täyttämiseen käytettävissä olevissa resursseissa. Löydökset osoittavat, että on mahdollista auttaa näitä nuoria naisia lisäämällä tuen resursseja ja heidän valmiuksiaan käyttää sopivia keinoja tavoitteisiinsa pääsemiseksi.

1.3 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tutkimustehtäväksi määriteltiin mielekkään elämän mallin mukaiset tutkimuskysymykset:

- 1) mitä mielekkään elämän perustarpeita tutkittavat tavoittelevat
- 2) millaista mielekkään elämän mallin mukaista reittiä pitkin tutkittavat ovat syyllistyneet rikoksiin?
- 3) millaisia sisäisiä ja ulkoisia esteitä tutkittavilla on tavoittelemiinsa perustarpeisiin pääsemisen tiellä?

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin laadullisella lähestymistavalla. Hirsjärvi (Hirsjärvi ym. 2009, s. 160–166) erittelee kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia ja tyypillisiä piirteitä. Tässä tutkimuksessa painottui Hirsjärven esittelemistä (2009, s. 164) tyypillisistä laadullisen tutkimuksen piirteistä ihmisen suosiminen tiedon keruussa, tutkittavien näkökulman nostaminen esille ja kohdejoukon valitseminen tarkoituksenmukaisesti valvontarangaistusta parhaillaan suorittavan joukon keskuudesta. Päivittäin valvontarangaistusta suorittaa keskimäärin 38 henkilöä (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2021, s. 43), joten koko potentiaalisen kohdejoukon pienuus sulki pois kvantitatiivisten menetelmien käytön. Tiedonkeruumenetelmäksi valittiin tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta korostava haastattelu (Tiittula & Ruusuvuori 2005, s. 13; Ruusuvuori & Tiittula 2005, s. 22–56).

Tarkemmaksi tutkimusmetodiksi valittiin Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, s. 194–198) esittelemä yhden kysymyksen haastattelu. Yhden kysymyksen haastattelussa haastateltavaa pyydetään kertomaan esimerkiksi koko elämäntarina omin sanoin vastauksena yhteen kysymykseen. Tutkija kertoo kuuntelevansa koko tarinan ja tekevänsä muistiinpanoja. Tutkija ei keskeytä haastateltavan kertomusta vaan osoittaa elein ja ilmein aktiivista kuuntelemista. Kertomuksen jälkeen tutkija saattaa kysyä tarkentavia kysymyksiä. Yhden kysymyksen haastattelu jättää haastateltavalle päätettäväksi, mistä hän aloittaa, mitä ja miten ja missä järjestyksessä hän kertoo tarinansa. Yhden kysymyksen haastattelua on käytetty muun muassa holokaustista selvinneiden keskitysleirivankien ja heidän omaistensa elämäkertahaastatteluissa. Yhden kysymyksen haastattelu antaa tutkittavalle mahdollisuuden valita näkökulman, jolla hän oman tarinansa kertoo. Tutkijalla voi olla oma intressi, millaisia asioita hän haluaa tutkimuksellaan selvittää. Aineistolähtöisenä menetelmänä yhden kysymyksen haastattelu korostaa tutkittavan omaa autonomiaa kertoa elämästään itselleen tärkeitä asioita. (Liite 1; yhden kysymyksen haastattelu)

Aineistoa analysoitiin ja tarkasteltiin lähemmin kerronnallisen tutkimuksen keinoin. Heikkisen (2018, s. 172–176) mukaan kerronnallinen tutkimus kohdistaa huomion kertomuksiin ja kertomiseen tiedon välittäjänä ja rakentajana. Kertomus on tarina esitettynä. Tarina on tapahtuma tai tapahtumakulku kertojan tulkitsemana. Tarinasta ilmenee intentionaaliset eli tarkoitukselliset teot ja sattumukset. Tarinassa on henkilöt tai henkilöhahmot, joilla on kyky intentionaaliseen toimintaan. Lisäksi tarkastellaan tapahtumapaikkoja; ympäristöjä, joissa tapahtumat tapahtuvat ja joissa tekoja tehdään. Kerronnallisen diskurssin muotona tutkimuksessa oli tutkimukseen osallistujien nauhoitetut ja litteroidut haastattelut.

2.1 Tutkittavat ja aineiston keruu

Tutkimukseen osallistui neljä valvontarangaistuksen suorittajaa. Haastateltavia kysyttiin mukaan tutkimukseen lähettämällä neljän yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajille ja apulaisjohtajille tutkimuksen tiedote maaliskuussa 2022. Näissä neljässä yhdyskuntaseuraamustoitossa oli valvontarangaistuksen suorittajia. Heitä pyydettiin välittämään tiedote valvontarangaistuksen suorittajien valvojille ja tiedustelemaan heiltä halukkuutta osallistua tutkimukseen. Haastatteluista kolme tehtiin maaliskuun ja toukokuun välillä yhdyskuntaseuraamustoimistojen tiloissa valvontatapaamisten yhteydessä tai erikseen sovituna ajankohtana. Haastattelupaikaksi valittiin nimenomaan yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakasvastaanottotilat, jotta voitiin taata osallistujille rauhallinen ja turvallinen tila puhua omista asioistaan. Yksi haastattelu tehtiin videoyhteydellä syyskuussa. Haastateltava oli jo suorittanut valvontarangaistuksensa aiemmin ja oli ilmaissut valvojalleen kiinnostuksen osallistua tutkimukseen mukaan. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Haastattelujen kestot olivat 20–65 minuuttia. Haastattelut litteroitiin ja niistä tuli tekstiä kolmekymmentäviisi sivua Open Sans -kirjasimella fonttikoolla 12 pt ja 1,0 rivivälillä.

Haastattelujen ajankohta oli tutkittavien mukaan saamisen kannalta osin haastava. Rikosseuraamuslaitos otti toukokuun 2022 alussa käyttöön uuden asia-

kastietojärjestelmän Rotin (Rikosseuraamuslaitos 2021). Tietojärjestelmän käyttöönotossa paljastui ongelmia ja ne hidastivat seuraamusten täytäntöönpanoa (Alanne 2022, Rikosseuraamuslaitos 2022). Lisäksi yksi sovittu haastattelu peruuntui haastateltavan menehdyttyä äkillisesti. Rikosseuraamuslaitokselta saatiin ajantasainen tieto valvontarangaistuksen suorittajien määrästä eri yhdyskuntaseuraamustoimistoissa huhtikuun alussa. Niiden yhdyskuntaseuraamustoimistojen apulaisjohtajiin, missä oli suorittajia, oltiin puhelimitse yhteydessä ja tutkimuksen tiedote lähetettiin uudelleen toukokuussa 2022 edelleen jaettavaksi valvontarangaistuksen suorittajien valvojille.

Tutkimukseen osallistujat olivat kaikki miehiä ja he olivat iältään 20–60-vuotiaita. Tutkimuksesta rajattiin pois siviilipalveluksesta kieltäytyneet valvontarangaistukseen tuomitut, koska haluttiin selvittää valvontarangaistukseen syyllistyneiden näkemyksiä uusintarikollisuuteen syyllistymisestä. Siviilipalvelulain (2007, 74§ ja 81§) mukaan siviilipalveluksesta kieltäytyminen on rikos, jota ei voi uusia eikä siitä myöskään tule rikosrekisterimerkintää. Tutkimuksessa ei kerätty tarkempia taustatietoja osallistuneista. Haastatteluista saatujen tietojen perusteella kolmella tutkittavista oli lapsia ja kaksi oli parisuhteessa. Kolmen tutkittavan valvontarangaistuksen toimintavelvoite oli ollut kuntouttava työtoiminta. Heistä yksi oli suorittanut valvontarangaistusta myös yksityisen palveluntuottajan järjestämässä sosiaalihuollon palveluyksikössä hoidossa. Yhden tutkittavan toimintavelvoite oli hänen työnsä. Rangaistusten pituudet vaihtelivat 30 päivästä useampaan kuukauteen. Tutkittavat oli tuomittu valvontarangaistuksiin törkeistä rattijuopumuksista, rattijuopumuksista, petoksista, huumausaineen käyttörikoksista sekä ajo-oikeudetta ajoista. Tilastokeskuksen (2022) ja Leinosen ym. (2020, s. 44) mukaan liikenne rikokset ovat yleisin rikostyyppi, josta tuomitaan valvontarangaistukseen.

2.2 Aineiston analyysi

Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 107–114) mukaan laadullinen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä kolmella eri tavalla; aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Aineiston analyysistä voidaan myös käyttää nimityksiä

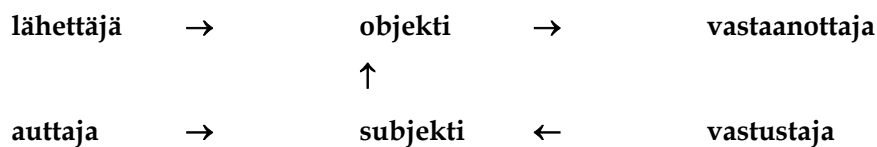
aineistolähtöinen eli induktiivinen tai teorialähtöinen eli deduktiivinen. Lisäksi on kolmas päättelyn logiikka eli abduktiivinen päättely, jossa teorianmuodostus on mahdollista, kun havaintojen tekoon sisältyy ja liitetään mukaan teoriasta johdettuja käsitteitä.

Tutkittavien annettiin kertoa vapaasti Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, s. 194–198) esittelemää yhden kysymyksen haastattelua käyttäen tarina, miten he ovat tulleet tilanteeseen, jossa heille oli tuomittu valvontarangaistus (Liite 1; yhden kysymyksen haastattelu). Aineisto litteroitiin ja luettiin läpi useaan kertaan. Aineistoa teemoiteltiin ja etsittiin tutkittavien haastatteluista tarinoiden syvärakennetta. Tutkittavien kertomuksia analysoitiin siten teoriaohjaavasti, että katsottiin tuottavatko tutkittavat vapaissa tarinoissaan Purvisin ym. (2011, s. 6–10; myös Ward 2011, s. 45–55) esittelemiä mielekkään elämän mallin mukaisia perustarpeita, ulkoisia esteitä ja sisäisiä esteitä perustarpeisiin pääsemisessä sekä millaista reittiä he ovat syylistyneet rikoksiin. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 112) esittelemän teoriaohjaavan analyysin aineistonhankinta voi olla vapaata ja aineiston analyysi sekä raportointi voidaan toteuttaa teoriaohjaavasti.

Aineiston pelkistämistä jatkettiin etsimällä tutkittavien haastatteluista tarinoiden syvärakennetta. Aineisto pelkistettiin käyttäen Greimasin (1980, s. 206; myös Hänninen 2018, s. 201–202; Salovaara 2019, s. 84; Schleifer 1987, s. 103) kehittämää aktanttianalyysia. Aktanttianalyysissä ollaan kiinnostuneita tarinan juonta kantavista voimista eli aktanteista. Aktantit ovat usein henkilöitä ja ne voivat olla myös kollektiivisubjekteja, kuten perhe, tai muita vaikuttavia voimia. Greimasin (1980) mukaan tarinoista on tiivistettävissä tietty aktanttien joukko, jonka keskinäiset suhteet voidaan kuvata aktanttimallin avulla. Aktanttimallissa *subjekti* eli päähenkilö tavoittelee jotakin *objektia* eli haluttua asiaintilaa tai asiaa. *Lähettäjä* osoittaa subjektille objektin ja saa tämän tavoittelemaan sitä. Tavoitteen saavuttamista tukee *auttaja* ja tavoitteen saavuttamisen yrittää estää *vastustaja*. *Vastaanottaja* hyötyy tavoitteen saavuttamisesta. Aktanttimalli esitetään yleensä oheisen kuvion (kuvio 2) mukaisesti.

Kuvio 2

Greimasin aktantti-mallin esitystapa.

Tutkimuksen analyysiprosessin eri vaiheet voi kuvata tiivistettynä seuraavan kuvion 3 avulla.

Kuvio 3

Tutkimusprosessin ja aineiston analysoinnin prosessi

haastattelut
→ aineiston litterointi
→ aineiston alustava lukeminen
→ aineiston teemoittelu (Tuomi 2018, s. 104–105)
→ aineistosta esiin nousseiden teemojen ryhmittely (mielekkään elämän mallin käsittein)
→ teoriaohjaava sisällönanalyysi (mielekkään elämän mallin käsittein)
→ aineiston syvälukeminen ja aktanttien muodostaminen
→ tulosten pelkistäminen Greimasin aktanttianalyysiä ja mielekkään elämän mallia yhdistäen

3 TULOKSET

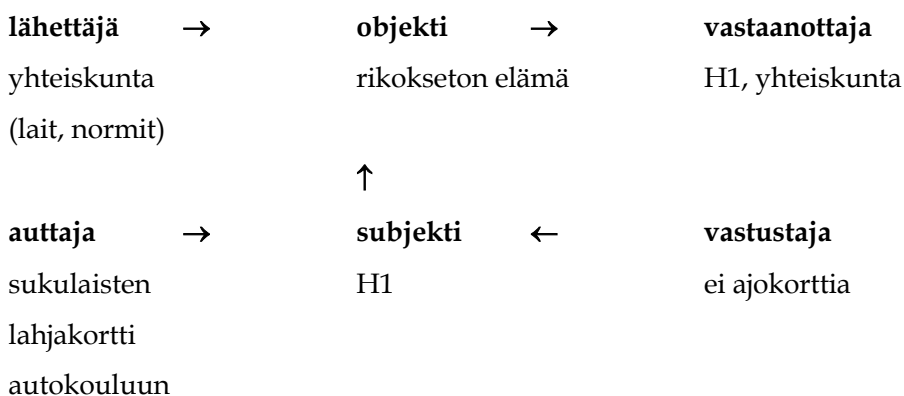
Tässä luvussa esitellään tutkittavien haastattelujen ja analyysin pohjalta laaditut tutkimustulokset. Tulokset esitellään mielekkään elämän mallin mukaisten tavoiteltavien perustarpeiden mukaan otsikoituna. Tuloksista laadittiin Greimasin aktanttimalleja. Aktanttimallin mukaisia tavoitteeseen pääsyt *vastustajia* tarkasteltiin mahdollisina mielekkään elämän mallin mukaisina *ulkoisina* tai *sisäisinä esiteinä*. Tutkittavat eivät tuoneet esille kaikkia yhtätoista mielekkään elämän mallin perustarvetta.

3.1 Hyvinvointi; rikokseton elämä

Haastatteluun valikoitui neljä valvontarangaistuksen suorittajaa eri puolilta Suomea. Heitä kaikkia yhdisti positiivinen suhtautuminen valvontarangaistuksen suorittamiseen. He pitivät valvontarangaistusta ehdottomasti vankilaa parempana vaihtoehtona suorittaa rikosseuraamuksensa. Heitä yhdisti myös yhteinen pyrkimys mielekkään elämän mallin perustarpeeseen *hyvinvointiin*. Kaikki tutkittavat tavoittelivat elämässään rikoksetonta elämää. Haastateltavien tavoitteet rikoksettomasta elämästä voidaan esittää kahdella aktanttimallin kuviolla (kuvat 4 ja 5).

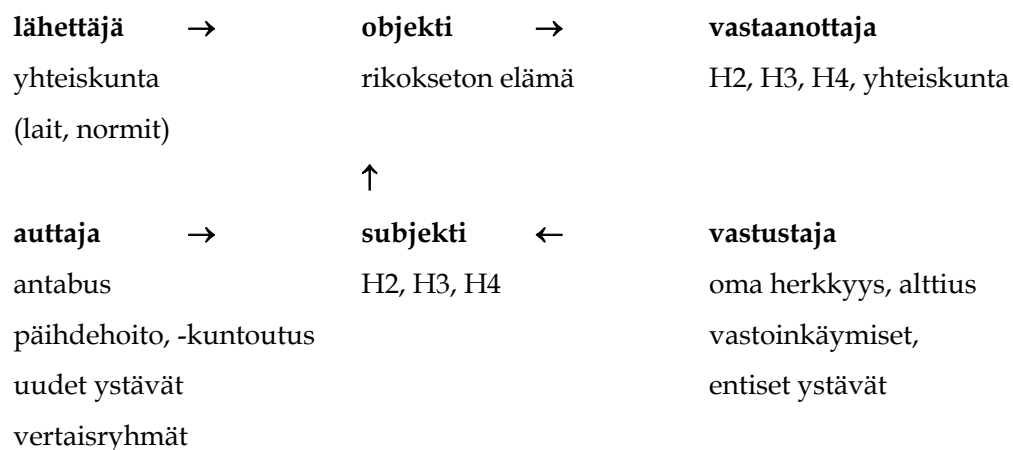
Kuvio 4

H1:n rikokseton elämä

Kuvio 5

H2, H3 ja H4 rikokseton elämä

Haastateltava H1:n rikokset olivat ajo-oikeudetta ajoja eikä hänellä ollut koskaan ollut ajokorttia. Rikoksettomaan elämään häntä oli tukemassa sukulaisten ja puolison kustantama autokoulu. Haastateltavat H2 ja H3 olivat syyllistyneet rattijuopumuksiin. Heidän rikoksettomuuttaan oman tahdon lisäksi tukivat päihdehoito ja uudet ystävät. Haastateltava H4 oli syyllistynyt lukuisiin petoksiin rahottaakseen päihdeidenkäyttöään. Hän nosti päihdekuntoutuksen ohella vertaisryhmät rikoksetonta elämää auttaviksi.

Aktanttimallin mukaisia vastustajia voidaan tarkastella mielekkään elämän mallin mukaisina *sisäisinä* tai *ulkoisina esteinä* tavoitteeseen pääsulle. Haastateltavien H2, H3 ja H4 kertomuksissa korostui päihdeidenkäyttö sisäisenä esteenä mielekkäälle elämälle. Haastateltavan H2 elämässä oli ollut paljon vastoinkäymisiä. Hänen käytössään ollut suvun kesämökki oli palanut ja hän oli kunnostanut sitä useamman kesän ajan. Hänen läheisensä olivat kuolleet yllättäen. Lisäksi hänen parisuhteensa oli ollut haastava puolison mielenterveysongelmien takia ja se oli päättynyt puolison aloitteesta. Haastateltava H2 eritteli tilannetta ja päihdeidenkäyttöön ajanutta tilannettaan.

"No ei oo kyl varmaan maailman fiksuin tapa ollu ratkoa noita asioita, mutta oli se tilanne kyllä aika helvetin sietämätön sillai ku. Kaikki kasaan tuli ku päällekkäin tasaisen tappavaan välillä tulee tuommoisia ihme takaiskuja.

No jotenki juopottelu tuntui sitten keinolta säilyttää oman mielenterveytensä ja ettei mee ihan...liian surulliseksi koko homma. Se vähän niinku....turruttaa silleen tuskalta. Ja vitutukselta, mutta ei se pidemmän päälle ole hyvä. Tolleen nyt asiat vaan meni." (H2)

Myös haastateltava H3 kertoi päihteidenkäytön olleen ongelmallista. Hän oli alkanut käyttämään päihteitä kertomansa mukaan helpottaakseen parisuhteen päättymisen ja siihen liittyneiden huoltajuuskiistojen aiheuttamaa tuskaista oloaan.

"20XX tuli, tuli tota semmoinen notkahdus elämässä että tuli tuota niin huoltajuuskiistat ja siihen sotkettiin lapset tuohon eroon niinku sen huoltajuuskiistan kautta...Siihen tuskiaan sitten käytin amfetamiinia ja sitten siinä tuli ratteja lukuisia, että käytännössä vähän niinku. Pähkinänkuoressa saattoi samoilla silmillä tulla kolme-neljä rattia niitä nyt sitten." H3

Purvisin ym. (2011) esittelemät rikoksiin syyllistymisen reitit olivat haastateltavilla H2 ja H3 olleet epäsuorat (kuvio 1). Heidän kriisiytyneet elämäntilanteensa olivat ajaneet heidät käyttämään päihteitä, joka oli ollut keino helpottaa sisäistä ahdistusta. He olivat ajautuneet käyttämään epäsovivia keinoja pystyäkseen toimimaan. Haastateltava H1 oli taas syyllistynyt rikoksiin tietäen, että hänellä ei ollut ajo-oikeutta. Hänen kertomuksessaan korostui kuitenkin *toimijuus* eli autolla ajaminen oli ollut lähinnä pakko, jotta hän pystyi hoitamaan perheensä ja omia asioitaan. Keinot tavoitella perustarpeita olivat olleet epäsovivia ja hänenkin reittinsä rikoksiin syyllistymiseen oli ennemmin epäsuora kuin suora. Haastateltava H4 kertoi syyllistyneensä rikoksiin rahoittaakseen laitonta päihteidenkäyttöään sekä nuorempana jännityksen vuoksi ja reagoitina vaikeaan kotitilanteeseen. Hänen rikoksiin syyllistymisensä reittiä voi pitää suorana, koska hän oli suunnitelmallisesti syyllistynyt rikoksiin. Taustalla vaikuttivat lapsena ja nuorena kotona alkaneet vaikeudet, joihin hän oli reagoinut hakemalla jännitystä rikoksia tekemällä ja myöhemmin päihteiden käytöllä. Häneltä puuttui ensisijaisten tarpeiden tavoittelussa kykyjä ja hän käytti epäsovivia keinoja päästäkseen tavoitteeseensa. Haastateltavien välillä oli eroja siinä, mitkä perustarpeet olivat heille henkilökohtaisesti tärkeitä. Purvisin ym. (2011, s. 6) mukaan jokaisen ihmisen perustarpeet ovat yksilöllisiä ja eroavat toisistaan.

3.2 Yhteenkuuluvuus; perhe-elämä, lapset ja lemmikit

Haastateltava H1 korosti haastattelussaan *yhteenkuuluvuutta*. Hän oli parisuh- teessa ja hänellä oli kolme alaikäistä lasta. Hänelle perheen kanssa oleminen oli tärkeää. Haastateltava H3 tavoitteli myös *yhteenkuuluvuutta* omien lasten ja uu- sien raittiiden ystävien kanssa. Haastateltava H4 oli kertomansa mukaan tuo- reessa parisuhteessa. Yhteenkuuluvuuden tavoittelu on esitelty aktanttimallin kuviossa 6.

Kuvio 6

Yhteenkuuluvuuden tavoittelu

lähettäjä	→	objekti	→	vastaanottaja
normielämä		perhe-elämä		H1, H3, H4, lapset (perhe)
		↑		
auttaja	→	subjekti	←	vastustaja
sukulaiset		H1, H3, H4		vankila
joustava valvoja (RISE)				pitkä ajokielto (etäisyys lapsiin)
uudet ystävät, parisuhde				

Yhteenkuuluvuuden tavoittelussa auttajana toimi Rikosseuraamuslaitoksen ni- meämä valvontarangaistuksen valvoja. Valvoja pystyi valvontarangaistuksen ai- kataulua laatiessaan ottamaan huomioon tarpeen pitää yhteyttä lapsiin ja viettää aikaa heidän kanssaan. Haastateltava H3 toi esiin vastustajana myös pitkän ajo- kiellon vaikutuksen. Hän tapasi lapsiaan heidän kotipaikkakunnallaan ja kulke- minen sinne oli haasteellista. Suurimmaksi vastustajaksi yhteenkuuluvuuden ta- voittelussa haastateltavat toivat esille vankilaan joutumisen ja lapsista erilleen joutumisen.

"Sä pystyt jatkaa sitä sun niinku sitä ihan sitä sun omaa arkia. Sun ei tartte olla sun lap- sista erikseen." (H1)

"...ja sitten on pienet lapset niin. Niitten tuota tapaamisasiat ja ja semmoinen vastuullisen vanhemmuuden järjestäminen. Kyllä se niinku ihan mahdotonta tuolta kiven sisästä olisi hoitaa niitä tai ei nyt mahdotonta, mutta ei pystyisi tai käytännössähän se olisi mahdo- tonta että...Hyvä näin." (H3)

"Jos mä oisin joutunu linnaan lähtemään...Koska maalaisjärkikihän sen sanoo, että jos sää joutut linnaan niin siinähan [*lapset*] kärsii ja sää kärsit siitä ite mutta jos sää saat tämmösen pannaan saat kotona olla ja viettää aikaa sun perheen kanssa niin siinä ei niinku katkia periaatteessa niin mikään ... ei niinku lapset koe. Ikävää että nyt isä on jossakin muualla. Se ei oo kotona." (H1)

Haastateltavista kolmella (H1, H2, H3) oli lemmikkejä tai kotieläimiä. Lemmikeillä oli tärkeä merkitys ja lemmikkien voidaan katsoa olevan verrattavissa läheisiin tai perheenjäseniin. Lemmit ovat kuitenkin riippuvaisia omistajistaan ja heidän huolenpidostaan. Vankilaan joutuminen aiheuttaisi vaikeuksia huolehtia lemmikin hyvinvoinnista ja hoidosta. Perustarpeiden tavoittelun osalta lemmikit eivät mene suoraan minkään mielekkään elämän perustarpeen tavoittelun alle. Lemmit voitaisiin laittaa *yhteenkuuluvuuden, toimijuuden tai pystyvyyden vapaa-ajalla* tavoittelun alle riippuen tarkastelunäkökulmasta. Lemmikeillä saattaa olla myös merkitystä *mielenrauhan* tavoittelun kannalta.

"Se ny on ollu yks kans, mikä pitää hyvin kasassa ja sen kanssa tulee liikuttua säännöllisesti että ei pääse menee ihan holtittomaksi meininki." (H2)

"ja sitten on iso koira niin tuota ei ole tarvinnut siitä luopua." (H3)

"No joo kyllä ne on koska ne on mun vastuulla että mä oon lapsille hommannu. Meillä on koira kissaa kukkoa kanaa meillä on poni ja meillä on kaiken tämmöistä niinku" (H1)

3.3 Toimijuus

Haastateltava H1:n haastattelussa korostuivat myös *pystyvyys vapaa-ajalla ja toimijuus*. Hän asui perheensä kanssa omakotitalossa ja heillä oli kotieläimiä. Haastateltava H3:n *toimijuutta* esti pitkä ajokielto. Haastateltava H2 korosti myös toimijuuttaan. Hän oli rakentanut uuden kesämökin ja saunan palaneen tilalle ja laittanut entisen puolisonsa kanssa omistaman talon myyntikuntoon kavereidensa avustuksella parisuhteen päätyttyä. Toimijuuden tavoittelu on esitetty kuviossa 7 ja sitä tukevat haastateltavien sitaattit kuvion jälkeen.

Kuvio 7

Toimijuuden tavoittelu

lähettäjä → objekti → vastaanottaja

yhteiskunta		autonomia		H1, H2, H3, H4
		hallinnan tunne		
		↑		
auttaja	→	subjekti	←	vastustaja
ajo-oikeuden saaminen		H1, H2, H3, H4		vankila
kaverit				ajo-oikeuden puute
joustava valvoja (RISE)				entinen puoliso

"Tässähän sä pystyt ulkoileen, käymään kaupassa. Viemään lapsia leikkipuistoon. Ja mul-laki ku on eläimiä. Niin mä pystyn hoitamaan ne. Mä asun omakotitalossa. Mä pystyn tekemään siinä lumityöt. Mä pystyn hoitaa mun eläimet. Käyttää niitä ulukona." (H1)

" Kahden kaverin kanssa laitettiin talo myyntikuntoon. Meni kuukausi pari mun mielestä. Pestiin painepesurilla koko talo ja kaikki tämmöiset pihamaat kuntoon ja. Hirveä duuni siinä oli" (H3)

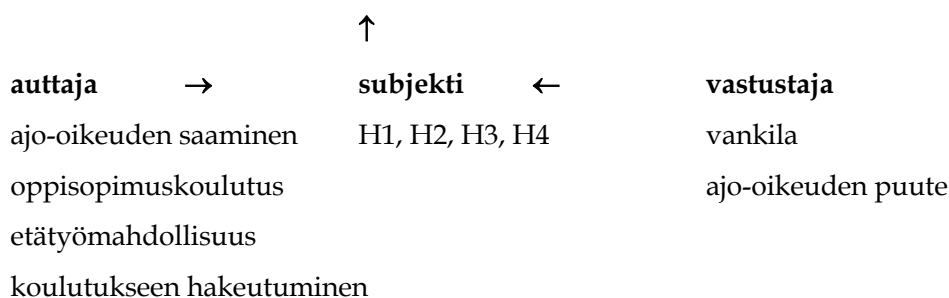
3.4 Pystyvyys työssä

Haastateltava H2 oli ainoa työsuhteessa oleva tutkittava. Rikosten välttämisen lisäksi hänelle tärkeä perustarve oli *pystyvyys työssä*. Hän työskenteli vaativassa asiantuntijan työtehtävässä, joka vaati koko ajan uuden oppimista ja itsensä kehittämistä. Hän myös kertoi olleensa koko ikänsä päivätöissä. Haastateltava H3 tavoitteli myös *pystyvyyttä työssä*. Hän oli ennen rikoksiin syyllistymistään ollut työelämässä ja tavoitteli koulutuksen avulla pätevoitymistä rakennusalan töihin, joita hän oli jo tehnyt aiemmin. Pystyvyyttä vastusti kaikilla tutkittavilla vankilaan joutuminen ja haastateltavilla H1 ja H3 myös ajokielto. H2 pystyi tekemään työtään etätöinä. Haastateltava H1 korosti toimintavelvoitteena olevan kuntouttavan työtoiminnan paikan mahdollisuuksia kiinnittyä työelämään ja haastateltava H4 oli hakeutumassa koulutukseen. Pystyvyyden tavoittelu on esitetty kuviossa 8 ja sitä tukevat haastateltavien sitaatit kuvion jälkeen.

Kuvio 8

Pystyvyyden työssä tavoittelu

lähettäjä	→	objekti	→	vastaanottaja
yhteiskunta		pystyvyys työssä		H1, H2, H3, H4, yhteiskunta

"Useamman tyhmyyden tehneenä, niin sitten on päädytty ehdottomaan vankeuteen, mikä onneksi nyt menee tällä pantarangaistuksella. Ei mua nyt kiinnostavaa vankilaan lähteä koskaan käyn säännöllisesti päivätöissä ja oon käynyt koko ikäni. Ihan hyvää duunia ja silleen. En sitä halua menettää. Tää on tähän hommaan sopiva ratkaisu." (H2)

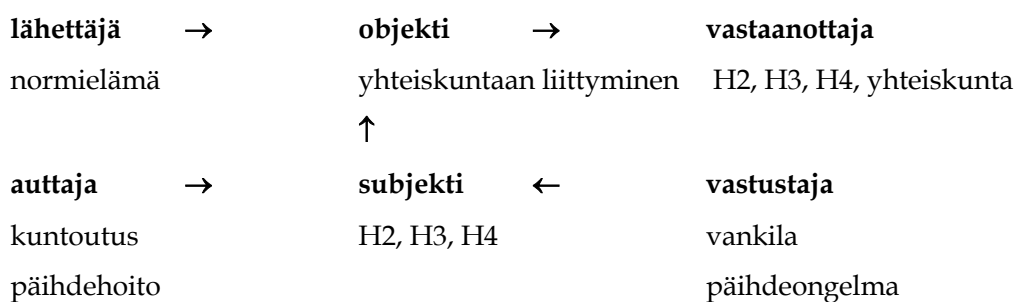
"Mä pääsin nyt ...kuussa varmistui, että pääsin X:lle oppisopimus tai X:lle kouluun ja ois oppisopimuspaikka ollut Y:lla.... Tarkoitus olisi, että siinä olen nyt, että sitten ajokortin kun saa takaisin niin voi sitte lähteä oman alan hommiin ja tehdä sen oppisopimusnimikkeillä sen tuota niin vielä sitten rakennusalan koulun niinku tai rakennusalan tutkinnon." (H3)

3.5 Yhteiskuntaan liittyminen

Mielekkään elämän mallin mukaisesti liittyminen osaksi ympäröivää yhteiskuntaa on *yhteisöllisyyden* tavoittelua. Yhteisöllisyyden tavoittelu korostui erityisesti päihdekuntoutuksen läpikäyneiden haastateltavien tarinoissa. Päihteiden ja erityisesti huumausaineiden sekä huumaavien lääkeaineiden väärinkäytöstä irtautuminen on pitkäkestoinen prosessi. Oman halun lisäksi siihen tarvitaan usein läheisten ja päihdehoidon jatkuvaa tukea sekä vertaistukea. Myös valvontarangaistus tukee päihteistä irtautumista. Yhteiskuntaan liittyminen on esitetty kuviossa 9.

Kuvio 9

Yhteiskuntaan liittyminen

uudet ystävät
parisuhde

vanha kaveripiiri

Yhteiskuntaan liittymistä tukevat päihdehoito, uusi kaveripiiri ja parisuhde. Ulkoisina ja sisäisinä esteinä toimivat vankila, oma kamppailu päihteidenkäytön hallitsemiseksi ja vanha rikoksiin sekä päihteidenkäyttöön altistava kaveripiiri. Normaaliin yhteiskuntaan liittyminen oli kuitenkin tärkeää haastateltujen mielestä.

"Tuota niinku tavallaan toiminut sen kuntoutuksen jatkona sitten niinku vähän niinku käytännössä niinku seuraavana askeleena kohti niinku yhteiskuntaa kiinnittymistä.Jatkan tätä yhteiskuntaa kiinnittymistä edelleen yritän tässä järjestää. (H3)"

"Tänä päivänä oon vieläkin puhtaana ja aion myös jatkaa tätä tietä, että en aio kyllä vaihtaa enää siihen vanhaan paskaan elämään. (H4)"

3.6 Esteet mielekkäälle elämälle

Esteet mielekkäälle elämälle ovat Greimasin aktanttimalleissa esitettyjä vastustajia. Mielekkään elämän mallin mukaiseksi *ulkoiseksi esteeksi* muodostui kahdella haastateltavalla (H1 ja H3) ajo-oikeuden puuttuminen. Ulkoisiksi esteiksi määritellään ihmisestä itsestään riippumattomat asiat, esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamien palveluiden puuttuminen. Tähän tutkimukseen osallistujat olivat päässeet palvelujen piiriin sekä päässeet päihdehoitoon ja -kuntoutukseen. Esteeksi mielekkään elämän tavoittelussa tutkittavat toivat esille entisen rikoksiin ja päihteiden käyttöön altistavan kaveripiirin sekä entisen puolison. Haastateltavat H2, H3 ja H4 kertoivat ongelmallisen päihteidenkäytön olevan *sisäisenä esteenä* mielekkäälle elämälle. Päihteidenkäyttöön heitä oli ajanut sisäiset ristiriidat, alttius ja herkkyys sekä riippuvuus laittomista päihdeaineista ja niiden käytöstä.

3.7 Yhteenvetoa tuloksista

Tutkittavat eivät tuoneet esille mielekkään elämän mallin mukaista ristiriitaa tai epä johdonmukaisuutta perustarpeiden tavoittelussa. Aineiston perusteella tut-

kittavat eivät tavoitelleet kaikkia yhtätoista perustarvetta tai eivät tuoneet kaikkien perustarpeiden tavoittelua esille. Tuloksissa nostettiin esille *hyvinvoinnin, yhteenkuuluvuuden, toimijuuden, pystyvyyden työssä ja yhteiskuntaan liittymisen* perustarpeiden tavoittelu. Tutkittavien haastatteluista ei tullut ilmi suoraan *tietämyksen, tarkoituksen, pystyvyyden vapaa-ajalla tai luovuuden* tavoittelua. *Mielenrauhan ja onnellisuuden* tavoittelu vaikutti olevan alisteinen *hyvinvoinnin* tavoittelulle eikä sitä tuotu suoraan esille.

Tutkittavien tarinoista löytyi heidän mielekkään elämän mallin mukainen rikokseen syyllistymisen reittinsä. Pääosin rikokseen syyllistyminen tapahtui epäsuoraa reittiä, jossa esimerkiksi sisäisenä esteenä hyvälle elämälle ollut päihteiden käyttö aiheutti itseen kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia. Yhden haastateltavan reittiä rikokseen syyllistymiseen voi pitää suorana, koska hän tarvitsi varoja rahoittaakseen päihteidenkäyttöään ja siitä aiheutuneita velkoja.

4 POHDINTA

4.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimukseen osallistujille annettiin tiedoksi tutkimuksen tiedote ja heiltä pyydettiin suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Heille kerrottiin myös mahdollisuudesta milloin tahansa peruuttaa suostumus tutkimukseen osallistumistaan. Heistä ei kerätty tietoa Rikosseuraamuslaitoksen rekistereistä, joten tutkimukselle ei tarvittu Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupaa. Tutkimuksessa noudatettiin Jyväskylän yliopiston ohjeistuksen mukaisesti tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohjeistusta. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tietoturvallisesti. Tutkimuksessa käytetyt aineistot hävitetään, kun tutkimuksesta on kirjoitettu raportti. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden valvontaa hoitavat yhdyskuntaseuraamustoimistot, nimet ja tarkemmat henkilötiedot ovat ainoastaan tutkijan ja vaitiolovelvollisen Rikosseuraamuslaitoksen valvojan tiedossa. Tutkittavien kertomuksista ei ole esitetty heitä yksilöiviä henkilötietoja.

4.2 Yhteys erityispedagogiikkaan

Tämän tutkimuksen yhteys erityispedagogiikkaan on marginaalisen ja yhteiskunnan normeista poikkeavan ryhmän edustajien tutkiminen. Sosiologi Émile Durkheim (1982, s. 82–91) määritteli poikkeavuuden ja normien rikkomisen kuuluvan normaaliin yhteiskuntaan ja olevan osa sen kehitystä. Erityispedagogiseen tutkimustraditioon on perinteisesti kuulunut erityisopetuksen ja erityisten oppijoiden sekä erilaisten opetusmenetelmien tutkiminen. Tässä tutkimuksessa käytettyä asiakkaan vahvuuksiin ja voimavaroihin perustuvaa kokonaisvaltaista kuntoutusteoreettista viitekehystä mielekkään elämän mallia (Ward 2002, 2011; Purvis ym. 2011; Ward ja Fortune 2013, 2016; Ward ja Maruna 2007; Ward, Yates & Willis 2012) voidaan käyttää myös erityispedagogisten interventioiden suunnittelun kehikkona.

Tuomisen (2018) väitöskirjatutkimuksen tulosten vangeilla oli yleisesti laaja-alaisia neurokognitiivisia häiriöitä, erityisesti hienomotoriikassa, visuaalisessa hahmottamisessa, kielellisessä ymmärtämisessä, visuaalisessa sekä kielellisessä muistissa sekä tarkkaavuuden siirtämisessä. Rikoksen uusijoilla oli taipumusta impulsiiviseen reagointiin. Pekkala ym. (2022) toteavat 21 tutkimusartikkelia käsittäneen aineistonsa perusteella, että puheen, kielen ja kommunikaation vaikeudet lisäävät nuorten riskiä syyllistyä rikoksiin. Rikostaustaisilla nuorilla yli puolella (jopa 60 %) on kielihäiriö, johon liittyy heikko sanavarasto, kielen ymmärtämisen vaikeus sekä heikot kerronta- ja keskustelutaidot, jotka haittaavat pärjäämistä yhteiskunnassa ja oikeusprosessissa. Pekkala ym. (2022, s. 301) osoittavat kirjallisuuskatsauksensa näytön perusteella, että tuomioita saaneiden nuorten puheen, kielen ja kommunikaation taidot ovat merkittävästi heikommalla kuin ikäverrokkien.

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä oli valvontarangaistusta suorittavat henkilöt. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden taustaa ei ole tutkittu yhtä tarkasti kuin vankien. Voidaan kuitenkin olettaa, että myös heillä on samoja ongelmia kuin vankilassa seuraamustaan suorittavilla ja keskimäärin enemmän kuin valtaväestöllä. Nuorena alkanut päihteidenkäyttö ja rikoksiin syyllistyminen lisää syrjäytymisriskiä koulutuksesta ja työmarkkinoilta. Valvontarangaistuksen suorittajien joukossa työttömien osuus on ollut 33–55 % vuosina 2013–2021 (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2021, s. 50).

4.3 Tulosten pohdintaa

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, millaisia hyvän elämän mallin mukaisia perustarpeita valvontarangaistuksen suorittajat tavoittelevat, kun heidän annettiin vapaasti kertoa käyttäen yhden kysymyksen haastattelua tilanteestaan ja tapahtumista, jotka ovat johtaneet valvontarangaistukseen tuomitsemiseen. Tutkittavat tavoittelivat elämässään mielekkään elämän mallin mukaista *hyvinvointia, yhteenkuuluvuutta läheisten kanssa, toimijuutta, pystyvyyttä työssä sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä*. Heidän rikoksiin syyllistymisen reittinsä olivat mielekkään elämän mallin mukaisesti epäsuoria tai suoria. Hyvinvoinnin tavoittelu

tarkoitti tutkittaville rikoksetonta sekä päihteetöntä elämää ja yhteenkuuluvuus elämää perheen ja läheisten kanssa. He halusivat kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan sen täysivaltaisiksi työtätekeviksi ja veroja maksaviksi jäseniksi. Ulkoisina esteinä mielekkään elämän perustarpeisiin pääsemiseksi korostuivat vankilaan joutuminen, pystyvyyttä rajoittava ajo-oikeudettomuus sekä rikoksiin ja päihdeidenkäyttöön altistava entinen kaveripiiri. Sisäisenä esteenä mielekkäälle elämälle oli alttius hallitsemattomaan päihdeidenkäyttöön ja vastoinkäymisten käsitteilyn vaikeudet.

Tutkittavien kertomukset teemoiteltiin ja pelkistettiin käyttäen analyysimenetelmänä Greimasin aktanttianalyysiä. Tavoitteiksi analyysihin asetettiin mielekkään elämän perustarpeita. Aktanttimallin mukaiset vastustajat olivat mielekkään elämän mallin mukaisia sisäisiä tai ulkoisia esteitä. Auttajia mielekkään elämän mallin mukaisiin perustarpeisiin pääsemiseksi olivat päihdehoito, läheisten antama taloudellinen ja henkinen tuki, vertaisten ja ystävien tuki sekä Rikosseuraamuslaitoksen nimeämän valvojan joustavuus ja hyvä vuorovaikutussuhde valvontarangaistuksen suorittamisen aikana. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa, että mielekkään elämän mallin mukaisten perustarpeiden tavoittelua voidaan käyttää tulkitsemaan rikokseen syyllistyneiden tavoitteita. Greimasin aktanttianalyysin avulla pystyttiin yhdistämään ja tiivistämään tarinoista mielekkään elämän mallin mukaiset perustarpeiden tavoittelut ja niiden esteet.

Mallion ym. (2020) ovat tarkastelleet 12 mielekkään elämän mallin mukaisia perusolettamuksia koskevaa tutkimusta ja viittä mielekkään elämän mallin pohjalta kehitettyä interventiota koskevaa tutkimusta. Heidän havaintojensa perusteella mielekkään elämän mallin mukaisten interventioiden havaittiin olevan vähintään yhtä tehokkaita kuin muut rikoksen uusiutumisen ehkäisyohjelmat. Interventiot lisäsivät osallistujien motivaatiota muutokseen ja hoitoon sitoutumista. Loney ja Harkins (2018) löysivät yliopisto-opiskelijoille tehdyssä kyselytutkimuksessaan (n=340, vastanneiden iän keskiarvo = 20 vuotta) näyttöä mielekkään elämän mallin perustarpeiden tavoittelusta. Myös Taylorin (2017) tutkimat murtovarkauksiin syyllistyneet tavoittelivat mielekkään elämän perustarpeita syyllistyessään rikoksiin.

Teoriaohjaavaan analyysiin valittu mielekkään elämän malli näyttää tämän tutkimuksen perusteella sopivan tavaksi jäsentää valvontarangaistuksen suorittajien kertomia kokemuksia. Tähän tutkimukseen osallistui vain neljä henkilöä, joten tuloksiin pitää suhtautua varovaisesti. Tutkimuksessa käytettiin Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 104) esittelemää Timo Laineen laadullisen analyysin etene- mistä ja tehtiin vahva päätös aineiston tarkastelusta teoriaohjaavasti mielekkään elämän mallin mukaisilla käsitteillä. Toisen analyysitavan valinnalla tulokset oli- sivat voineet olla erilaisia. Tutkimuksessa käytetty aktanttimalli tiivisti ja pelkisti tulokset muutamaksi aktanttimalliksi. Mielekkään elämän malli valittiin tutki- muksen teoriaohjaavan analyysin pohjaksi kahdesta syystä. Mielekkään elämän mallin pohjalta on kehitetty uusintarikollisuuteen käytettyjä kuntoutusohjelmia. Lisäksi mallia on käytetty pohjana Vilkkaan (2020) Rikosseuraamuslaitokselle kehittämän *Minuiksi itseni kanssa™*-ohjelman osioita laadittaessa.

Tutkimusmetodiksi valittu yhden kysymyksen haastattelu oli haastava tut- kittaville ja tutkijalle. Haastattelut toteutettiin pääosin tutkittaville tutussa ym- päristössä yhdyskuntaseuraamustoimistojen tiloissa. Tutkijan tehtäväksi jäi osoittaa elein ja ilmein kuuntelevansa tutkittavaa. Tutkija tunsii tutkimuksen koh- deryhmän oman työnsä kautta. Osittain tästä syystä metodiksi valittiin yhden kysymyksen haastattelu, jotta tutkijan omaa vaikutusta tutkittavien kertomuk- siin ja tärkeinä pitämiin asioihin saatiin vähennettyä. Tutkimuksen luotetta- vuutta lisää myös käytettyjen analyysimenetelmien ja analyysin etenemisen tarkka kuvaaminen. Tutkimukseen valikoitui mukaan neljä valvontarangaistuk- sen suorittajaa. Tutkittavia olisi voinut olla enemmän, jotta aineistoon olisi tullut enemmän saturaatiota. Tutkittavat olivat taustaltaan erilaisia ja erilaisissa elä- mäntilanteissa, joten kertomuksiin syntyi saturaatiota. Haastateltavien rekry- tointi ajoittui myös haastavaan aikaan Rikosseuraamuslaitoksen uuden tietojär- jestelmän käyttöönoton vuoksi.

Mallion ym. (2020) toteavat, että mielekkään elämän mallin perusoletta- muksista tarvitaan lisää empiiristä tutkimusta. Mielekkään elämän mallin mu- kaisia perusolettamuksia voisi tutkia osana Rikosseuraamuslaitoksen kolmen vuoden välein toteutettavaa laatututkimusta, jolloin kohderyhmänä olisi koko

rikosseuraamuksia suorittava joukko. Narratiivisia ja henkilön autonomiaa korostavia menetelmiä voisi käyttää myös muihin yhdyskuntaseuraamuksiin, kuten yhdyskuntapalveluun tai tuomioistuimen määräämään valvontaan, tuomitujen tutkimiseen.

LÄHTEET

- Alanne, J. (2022) *Vankiloiden uutta järjestelmää syytetään fiaskoksi – hinta 40 miljoonaa*. Iltalehti 8.6.2022.
<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/9add9ab5-3c14-420f-b4e3-48dc06f8f591>
- Barnett, G. & Wood, J. L. (2008). Agency, Relatedness, Inner Peace, and Problem Solving in Sexual Offending: How Sexual Offenders Prioritize and Operationalize Their Good Lives Conceptions. *Sexual abuse*, 20(4), 444–465.
<https://doi.org/10.1177/1079063208325202>
- Chu, C. M., Koh, L. L., Zeng, G. & Teoh, J. (2015). Youth Who Sexual Offended: Primary Human Goods and Offense Pathways. *Sexual abuse*, 27(2), 151–172. <https://doi.org/10.1177/1079063213499188>
- Danielsson, P. & Mäkipää, L. (2012). *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Durkheim, É., & Randell, S. (1982). *Sosiologian metodisäännöt*. Tammi.
- Fortune, C. A., Ward, T. & Mann, R. 2015. Good lives & the rehabilitation of sex offenders: A positive treatment approach. Teoksessa Linley, A. & Joseph, S. (toim.) *Positive psychology in practice (2nd ed.)*. (s. 635–657.) John Wiley & Sons.
- Greimas, A. J. & Tarasti, E. (1980). *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus.
- Heikkilä, T. & Laurea-ammattikorkeakoulu. (2018). *Valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana*. Laurea-ammattikorkeakoulu.
<http://www.theseus.fi/handle/10024/159153>
- Heikkinen, H. L. T. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 170–187). 5., uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.

- Hänninen, V. (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 188–208). 5., uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus.
- Hyvärinen, M & Löyttyniemi V. (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa : Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (s. 189–222.) Vastapaino. Tampere.
- Kuha, M. (2014). *Valvontarangaistus oikeuskäytännössä*. Lapin yliopisto. Prosessioikeuden pro gradu-tutkielma. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201403281048>
- Kurtto, H. (2013). Näkökohtia valvontarangaistuksen soveltamiseen. Teoksessa T. Lappi-Seppälä & V. Kankaanrinta (toim.) *Rangaistuksen määrääminen*. (s. 171–191) Helsingin hovioikeus.
- Lappi-Seppälä, T. (2013) Kriminaalipolitiikan muutostrendejä. Teoksessa R. Lahti (toim.) *Rikosoikeuden muutos 1960-luvulta 2010-luvulle. Pekka Koskisen (1943–2011) muistojulkaisu*. (s. 17–52.) Helsingin yliopisto.
- Leinonen, J., Linderborg, H. & Vepsäläinen, J. (2020). *Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja ehdollisen vankeuden oheisrangaistuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun käyttö seuraamusjärjestelmässä: Alueelliset erot, yhdenvertaisuus ja viranomaisprosessien vaikutukset*. Rikosseuraamuslaitos.
- Linderborg, H. (2011). Yhdyskuntaseuraamukset historiallisesti kehittyvänä rangaistusstrategiana. Teoksessa R. Lavikkala, & H. Linderborg, H. (toim.) *Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Linderborg, H. (2015) Yhdyskuntaseuraamusten selviytymistarina. Teoksessa A. Mieho (toim.) *Oikeustieteiden moniottelija: Matti Tolvanen 60 vuotta*. (s. 239–258) Edita.
- Linderborg, H., P. Blomster... R. Karjalainen (2020). *Rikosseuraamuslaitoksen laatumittaus 2019*. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2020. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/HFd4vDvk7/Rikosseuraamuslaitoksen_laatumittaus_2019_-_ei_saavutettava_web.pdf

- Linderborg, H. & Leinonen, J. (2021). Moniammatillinen kommunikaatio yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen valikoitumisen haasteena rikosoikeudessa. *Oikeus* (50); 1: 31–54. <https://www-edilex-fi.ezproxy.jyu.fi/oikeus/226620002.pdf>
- Loney, D. M. & Harkins, L. (2018). Examining the good lives model and antisocial behaviour. *Psychology, crime & law*, 24(1), 38–51. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2017.1371304>
- Lähteenmäki, N. (2019). Valvontarangaistus jäänyt marginaaliasemaan. *Haaste : asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta*, 19(2), 38–39.
- Lähteenmäki, N. (2021). Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kriminologinen tutkimus. Teoksessa K. Nieminen & N. Lähteenmäki (toim.) *Empiirinen oikeustutkimus*. (s. 161–178) Gaudeamus.
- Majanen, M. (2012). Valvontarangaistus. Teoksessa T. Hyttinen (toim.) *Rikoksesta rangaistukseen: juhla julkaisu Pekka Viljanen 1952-26/8-2012*. (s. 135–146.) Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. A. Juhla julkaisut 25.
- Mäkipää, L. (2013). Valvontaa ja tukea?: Sähköinen valvonta suomalaisessa kriminaalipolitiikassa. Teoksessa V. Hinkkanen & L. Mäkipää (toim.) *Suomalainen kriminaalipolitiikka: näkökulmia teoriaan ja käytäntöön : Tapio Lappi-Seppälän juhla kirja*. (s. 450–482.) Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Oikeusministeriö (2002). *Laki sopimushoidon kokeilemisesta*. Sopimushoitotoimikunnan mietintö. Oikeusministeriön julkaisu 2002:3.
- Pekkala, S., Urrio, L., & Rainò, P. (2022). Rikostaustaisten nuorten puheen, kielen ja kommunikaation vaikeudet. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 59(3). 294–312. <https://doi.org/10.23990/sa.102603>
- Purvis, M., Ward, T. & Willis, G. (2011). The Good Lives Model in Practice: Offence Pathways and Case Management. *European journal of probation*, 3(2), 4–28. <https://doi.org/10.1177/206622031100300202>
- Rautniemi, L. (2012). *Yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskunnan ja valtion rajamailla: Teoreettis-empiirinen tutkimus*. Tampere University Press.

- Rikosseuraamuslaitos (2021). *Rikosseuraamuslaitoksen uusi asiakastietojärjestelmä Roti tukee muutosta kohti yhtenäisempää asiakastyötä*. Tiedotteet ja uutiset. 27.09.2021.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteetjauutiset2021/rikosseuraamuslaitoksenuusiasiakastietojarjestelmarotitukeemuutostakohtiyhtenaisempaaasiakastyota.html#>
- Rikosseuraamuslaitos (2022). *Roti-asiakastietojärjestelmän uudet toimintatavat ovat vaatineet henkilöstöltä venymistä*. Tiedotteet ja uutiset. 7.10.2022.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2022/roti-asiakastietojarjestelmanuudettoimintatavatovatvaatineethenkilostoltavenymista.html>
- Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2021. ISSN 2242-6957 (verkkójulkaisu)
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/tilastollinenvuosikirja.html>
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula. *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (s. 22–56) Vastapaino.
- Ryöppy, S., Hanhikoski, S. & Laurea-ammattikorkeakoulu (2013). "Ei tää nyt ihan mitään huuhaata oo": -Asiakkaiden näkökulmia valvontarangaistukseen. Laurea-ammattikorkeakoulu.
<http://www.theseus.fi/handle/10024/60673>
- Salovaara, U. (2019). *Rikoksista tuomitut naiset: Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Schleifer, R. (1987). *A. J. Greimas and the nature of meaning: Linguistics, semiotics and discourse theory*. Univ. of Nebraska press.
- Taylor, E. (2017). 'I should have been a security consultant': The Good Lives Model and residential burglars. *European journal of criminology*, 14(4), 434–450. <https://doi.org/10.1177/1477370816661743>
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. (2005). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula. *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (s. 9–21) Vastapaino.

- Tilastokeskus. (2022) *Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset*.
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__syyttr/statfin_syyttr_pxt_13r7.px/
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi. Helsinki.
- Tuominen, T. (2018). *Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among Finnish offenders: Connections to recidivism and implications for rehabilitation*. Turun yliopisto.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Van Damme, L., Fortune, C., Vandeveldel, S. & Vanderplasschen, W. (2017). The Good Lives Model among detained female adolescents. *Aggression and violent behavior*, 37, 179–189. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.10.002>
- Van Damme, L., Fortune, C., Vandeveldel, S., Vanderplasschen, W. & Colins, O. F. (2021). A Qualitative Study on Young Women's Lives Prior to and Four Years after Youth Detention: Examining the Good Lives Model's Aetiological Assumptions. *International journal of environmental research and public health*, 18(22), 11830. <https://doi.org/10.3390/ijerph182211830>
- Vilkas, A. (2020). *Minuiksi itseni kanssa™ -ohjelma*. Teoria- ja sisältökäsikirja rikosseuraamustyöhön.
- Virtala, N., Saukkonen, E., Hämäläinen, E. & ammattikorkeakoulu, L. (2017). *"Parempi vaihtoehto kuin olla kaltereiden takana": Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia valvontarangaistuksesta*. Lahden ammattikorkeakoulu.
<http://www.theseus.fi/handle/10024/134772>
- Ward, T. (2002). Good lives and the rehabilitation of offenders: Promises and problems. *Aggression and violent behavior*, 7(5), 513–528.
[https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(01\)00076-3](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(01)00076-3)

- Ward, T. (2011) The Good Lives Model of offender rehabilitation: basic assumptions, aetiological commitments, and practice implication. Teoksessa F. McNeill, P. Raynor & C. Trotter: *Offender Supervision : New Directions in Theory, Research and Practice*. (s. 41–64) Willan Publishing.
- Ward, T. & Fortune, C. (2013). The Good Lives Model: Aligning Risk Reduction with Promoting Offenders' Personal Goals. *European journal of probation*, 5(2), 29–46. <https://doi.org/10.1177/206622031300500203>
- Ward, T. & Fortune, C. (2016). From dynamic risk factors to causal processes: A methodological framework. *Psychology, crime & law*, 22(1–2), 190–202. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2015.1117080>
- Ward, T. & Gannon, T. A. (2006). Rehabilitation, etiology, and self-regulation: The comprehensive good lives model of treatment for sexual offenders. *Aggression and violent behavior*, 11(1), 77–94. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.06.001>
- Ward, T. & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the risk assessment paradigm*. London, UK: Routledge.
- Ward, T., Yates, P. M. & Willis, G. M. (2012). The Good Lives Model and the Risk Need Responsivity Model: A Critical Response to Andrews, Bonta, and Wormith (2011). *Criminal justice and behavior*, 39(1), 94–110. <https://doi.org/10.1177/0093854811426085>
- Willis, G. M. & Ward, T. (2013). The Good Lives Model. Teoksessa L. A. Craig, T. A. Gannon & L. Dixon (toim.). *What works in offender rehabilitation : An evidence-based approach to assessment and treatment*. (s. 305–317.) John Wiley & Sons, Incorporated. <https://doi.org/10.1002/9781118320655.ch17>

Lait ja viranomaislähteet

HE 144/1996 vp.

HE 263/2004 vp.

HE 17/2010 vp.

HE 215/2014 vp.

Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 1301/2021.

<https://www-edilex-fi.ezproxy.jyu.fi/lainsaadanto/20211301>

Laki yhdyskuntapalvelusta 1055/1996. *(Kumottu säädöksellä 400/2015)*

<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19961055>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400>

Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

Laki valvontarangaistuksesta 330/2011. *(Kumottu säädöksellä 400/2015)*

<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110330>

Siviilipalveluslaki 1446/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071446>

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006.

<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060509>

Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015.

<https://finlex.fi/fi/laki/smur/2015/20150551>

Vankeuslaki 767/2005. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Liite 1

Yhden kysymyksen haastattelu

Sinulle on tuomittu valvontarangaistus rikoksesta, jonka olet tehnyt. Haluaisin sinun kertovan minulle tarinasi, kaikki tapahtumat ja kokemukset, jotka ovat olleet sinulle tärkeitä ja jotka ovat johdattaneet sinut tähän hetkeen.

Kuuntelen tässä alussa sinua keskeyttämättä, teen vain joitain muistiinpanoja myöhempää käyttöä varten.